

MĂLINA CIOCEA

**SECURITATEA CULTURALĂ
DILEMA IDENTITĂȚII
ÎN LUMEA GLOBALĂ**

Mălina Iona Ciocea este asistent universitar la Facultatea de Comunicare și Relații Publice din cadrul SNSPA unde predă, alături de prof. Paul Dobrescu, cursuri de Globalizare și integrare europeană. Doctor în științe militare la Universitatea Națională de Apărare „Carol I“, a publicat articole și lucrări care abordează teme ca: securitatea identității în contextul globalizării, impactul culturii globale asupra culturii naționale, reconstrucția valorilor comunitare sub presiunea culturii de consum, soluții culturale la paradoxul integrării. În prezent desfășoară, împreună cu prof. Grigore Georgiu, o cercetare asupra identității culturale europene emergente.

CUPRINS

CUVÂNT ÎNAINTE	7
INTRODUCERE	9
CAPITOLUL 1. RECONSTRUCȚIA PUTERII POLITICE ȘI SIMBOLICE A STATULUI SUB PRESIUNEA GLOBALIZĂRII	
13	
1.1 Dezbaterile privind globalizarea, între controversă și construcție ideologică	14
1.2 Sensul politic al globalizării	21
1.3 Paradigme pentru o nouă ordine globală	31
1.4 Cultura globală și securitatea identitară	35
1.4.1 De ce ar fi nevoie de o cultură globală?	35
1.4.2 Propuneri pentru o cultură globală	41
1.4.3 Potențialul insecurizant al culturii globale	48
1.4.4 Poate exista o limbă globală?	52
CAPITOLUL 2. SECURIZAREA MODELULUI VALORIC NAȚIONAL	
61	
2.1 Locul culturii în construirea modelului valoric național ..	61
2.2 O posibilă arhitectură a modelului valoric național	67
2.3 Rolul securității individuale și societale în atingerea stării de securitate națională	72
2.4 Fundamentarea valorică a securității	84
2.5 Schița unui model operațional de securitate pentru România	89
2.6 Integrarea în Uniunea Europeană ca afirmare a modelului valoric național	93
CAPITOLUL 3. FUNDAMENTUL SOCIOLINGVISTIC AL SECURITĂȚII	
105	
3.1. Relevanța culturii pentru acțiunea socială	105
3.2. Raportul între valoare și limbă	113
3.2.1 Formarea cunoașterii prin limbă	118
3.2.2 Dezvoltarea competenței semantice	127
3.3 Limba-program și reflectarea sa în cultura română	135
3.4 Limba-program, astăzi	144
CONCLUZII	153
BIBLIOGRAFIE	167
INDEX DE TERMENI	177
MULȚUMIRI	179

CUVÂNT ÎNAINTE

SECURITATEA CULTURII ȘI CULTURA SECURITĂȚII **Vânt bun din pupa pentru cartea Mălinei Ciocea!**

O carte este precum o corabie. Așa cum corăbiile au nevoie de vânt prielnic în pânze pentru a merge pe apele mărilor și ale oceanelor, în mod asemănător cărțile au nevoie de o atmosferă prielnică pentru a se întâlni cu cititorii.

Cartea Mălinei Ciocea are tot ce este necesar pentru o întâlnire rodnică cu cititorii. Are, înainte de toate, o temă „fierbinte“, o temă perenă și de interes public extrem de ridicat — tema securității. Din vremea vieții în peșteri, oamenii au fost ... obsedați de securitate. De fapt, peștera ca atare oferea o nișă de securitate. Dar oamenii n-au rămas în peșteri! Ei au ieșit pe versanții munților, au ajuns în câmpie, au început să vâneze, să culegă fructele pământului și chiar să le cultive. Agricultură a fost, probabil, o primă culme în istoria civilizației umane. Securitatea câmpului deschis, a câmpului agricol, este mult mai complexă și mult mai dificil de realizat decât securitatea peșterii și a intrării în peșteră.

Între timp, lumea și treburile lumii au mers înainte. La mulți ani după peștera neolitică s-a observat că oamenii se pot confrunta cu riscuri mari de securitate nu pentru că cineva ar voi să le invadeze peștera, ci, total surprinzător, pentru că apar forțe care îi aruncă din nou pe oameni în peșteră, după ce ei au făcut efortul de a ieși către lumina soarelui și către roadele muntelui și ale câmpiei. Asemenea sclavilor din celebra peșteră platoniciană, oamenii sunt mereu aruncați în peșteră prin războaiele mediatice și prin riscul desprinderii mesajului mass-media de viața reală a oamenilor.

Mai mult decât atât, metafora peșterii sugerează și o poveste tulburătoare despre rolul granițelor în generarea și valorizarea securității. În chip tradițional, securitatea a fost și, în bună măsură, este în continuare percepută drept securitate a granițelor. Este vorba despre granițele naționale, fapt cu rădăcini istorice extrem de adânci. Chiar dacă trăim într-o lume

aflată într-un proces intens de integrare regională și globală, granițele statal-naționale își păstrează importanța.

Sunt și alte granițe care sunt relevante pentru securitatea comunităților naționale? Da, sunt! Sunt granițele culturale, granițele valorice! În esență, ceea ce se întâmplă la granițele geografice și geopolitice ale statului este cel puțin la fel de important cu ceea ce se întâmplă la granița dintre bine și rău, dintre frumos și urât, dintre adevăr și fals ...

Tocmai aceasta este demonstrația făcută de Mălina Ciocea. Meritul principal al cărții care pleacă acum către cititori vine tocmai dinspre argumentarea strânsei legături dintre cultura și securitatea comunităților umane. Incontestabil — arată convingător Mălina Ciocea — miezul culturii unei comunități este dat de către limba vorbită și utilizată în textele scrise ale oamenilor care s-au născut și se identifică cu valorile comunității respective. Drept urmare securitatea unei națiuni, a unei comunități se apără, în primul rând, prin grija permanentă, explicită și ofensivă față de tezaurul lingvistic al lumii în care ne-am născut. În acest mod doar, sugerează subtil cartea Mălinei Ciocea, se poate zămisli o cultură a securității oamenilor și comunităților umane.

Prof. univ. dr. col. (r.) *Dumitru Iacob*

INTRODUCERE

Puține elemente care dau substanță lumii contemporane reușesc să adune voci diferite într-un cor omogen care să le declare importanța maximă, ca identitatea națională. De când a căpătat un nume, odată cu formarea statelor-națiune, acest sentiment a declanșat permanent confruntări pasionate despre natura, evoluția, chiar realitatea sa. Împins pe linia istoriei adânc în trecut sau declarat drept o prezență tânără pe această scenă, conceptul de identitate națională a fost privit ca element declanșator al luptei pentru constituirea națiunii, sau ca efect al acestei acțiuni. A fost înălțat drept componentă organică a procesului de formare a națiunii, sau coborât drept construct al unor elite. Hulit, declarat retrograd, trăit cu ardoare sau negat, folosit în discursuri, sentimentul de identitate națională impune tuturor membrilor națiunilor un răspuns în plan emoțional și întră mereu, obligatoriu, în construcția identității individuale.

Lucrarea de față nu este despre identitatea națională, cum s-ar putea crede după rândurile de mai sus. Este, în schimb, o analiză care va putea fi încadrată, în final, în curentul în favoarea identității naționale, pentru că oferă o cale de securizare a sa într-o epocă istorică dificilă, care îi impune construirea de strategii de apărare. Nu se poartă, în acest context istoric, un război împotriva identităților naționale; deocamdată li se cere acestora să își regândească rolul într-o lume în care existența structurilor supranaționale este o realitate. Unui risc de insecuritate i se răspunde în plan politic cu o strategie care trebuie să califice corect vulnerabilitățile și amenințările; calificând contextul globalizării drept posibil insecurizant pentru identitatea națională, propun o strategie posibilă pentru recrearea stării de securitate, prin instrumente sociolingvistice.

Premisa de la care am pornit în acest studiu este că un model de securizare a identității unei națiuni trebuie să urmărească securizarea modelului valoric al acesteia printr-o strategie îndreptată către afirmarea, susținerea și cultivarea valorilor care dau

consistență modelului. Prin această orientare a cercetării dezvolt componenta axiologică a strategiei de securitate națională, amintită, dar prea puțin analizată în studiile de specialitate.

Reconstrucția puterii politice a statului, impusă de procesul de globalizare, e o posibilă dezvoltare insecurizantă pentru modelul valoric național, deoarece suveranitatea e o valoare centrală în acest construct identitar. Mai mult, tendința spre constituirea unei culturi globale impune statului să își reconstruiască și puterea simbolică, pentru ca aceasta să își păstreze capacitatea de semnificare pentru membrii comunității naționale.

Globalizarea, ca proces de ruptură față de ordinea anterioară, impune comunităților să își reconsidere alegerile și să imagineze strategii de adaptare. Competențele statului-națiune suferă schimbări, pe fondul reconfigurării planurilor politic, militar, economic, unde își exercită autoritatea noi actori, uneori mai puternici decât statele. Idealul regimului clasic de suveranitate, care reflectă principiul suveranității legale internaționale și principiul suveranității westfaliene, se vede contrazis de realitățile prezente, în care guvernarea nu mai este exercitată exclusiv de stat. Această mutație în rolul statului în sistemul internațional e o potențială sursă de delegitimare a statului, lucru care poate antrena vulnerabilizarea modelului valoric ce alimentează construcția politică și, în final, starea de securitate a statului. Dar puterea unui stat se definește crescând drept putere simbolică, nu doar militară și politică.

Globalizarea grăbește această schimbare de perspectivă. Câmpul de referință al securității cuprinde acum, pe lângă planul militar și politic, tradiționale în abordarea clasică a studiilor de securitate, și palierul societal. Obiectul de referință la acest nivel este identitatea colectivă, care se susține prin modelul valoric unic. Securizarea acestui palier depinde atunci de acțiunile de securizare a modelului valoric. Propunerile pentru o cultură globală, ca și cele pentru integrarea culturală a membrilor Uniunii Europene pe modelul culturii hibride, au potențial insecurizant asupra modelului valoric național. Cu atât mai mult se impune construirea unei strategii coerente, care să cuprindă surse de autoritate și instituții care să o promoveze.

Modelul securității naționale propus de această lucrare are la bază modelul valoric prin care identitatea națională devine

manifestă. Alegerile făcute de comunitate pentru asigurarea stării de securitate sunt condiționate și mediate de valori. Opțiunile de securitate de la nivel individual și de la nivel societal se reflectă în nivelurile superioare ale securității naționale; acestea sunt, prin urmare, condiționate de valori. Ideile despre ceea ce poate deveni amenințare, despre posibilele vulnerabilități, precum și ideile despre autoritate, despre comunitate, despre actorii securizatori, sunt formate pe baza valorilor din modelul valoric național. Atunci securizarea, indiferent de planul care trebuie securizat (politic, militar, economic) va fi preponderent societală. Dacă modelul valoric își păstrează validitatea, atunci alegerile din toate celelalte planuri vor fi ele însele corecte, pentru că vor fi o reflectare a valorilor naționale. Se impune prin urmare crearea unui mecanism prin care modelul valoric național să își păstreze capacitatea de semnificare pentru comunitatea care l-a construit, pornind de la însăși identificarea valorilor fundamentale care intră în alcătuirea modelului, cele care oferă unicitate comunității. Puterea statului va fi atunci condiționată de puterea modelului valoric de a valida alegerile comunității.

Urmând ideea că atingerea stării de securitate națională depinde de securizarea modelului valoric, dezvolt o strategie care acționează în plan lingvistic. Modelul valoric devine manifest prin limbă, care are capacitatea de a transporta semnificații și de a reflecta valoarea. Limba are însă și relevanță socială, ea creează semnificație, care are efect mai cu seamă în plan social, mai mult decât în cel lingvistic. Limba are un rol activ în construcția socială. Atunci limba are o funcție securizantă, din două motive: pe de o parte, pentru că prin declararea atașamentului față de valoare, individul (sau comunitatea) își întărește acest atașament, iar pe de altă parte, pentru că limba oferă o cale de acțiune în domeniul valorilor, altfel destul de greu de accesat. Dacă limba reflectă valoarea, putem imagina și drumul invers, de construire a valorii pornind de la limbă. În ce măsură limba nu doar reflectă valori, ci le și construiește, determinând schimbări ale percepției vorbitorilor, condiționându-le interpretarea realității, e o direcție de analiză care merită a fi luată în considerare. Dacă limba își păstrează capacitatea de a comunica pentru membrii comunității acele valori care le oferă acestora identitate, atunci posibilele scăderi din planul valoric pot fi tratate prin limbă. Un program

de cultivare a limbii va avea un efect terapeutic asupra construcției valorilor. Reflectând corect modelul valoric care oferă identitate individului și comunității, limba securizează nivelul individual și nivelul societal al arhitecturii securității naționale.

CAPITOLUL 1

RECONSTRUCȚIA PUTERII POLITICE ȘI SIMBOLICE A STATULUI SUB PRESIUNEA GLOBALIZĂRII

Ca orice discurs despre realitatea imediată, tangibilă, și cel despre globalizare provoacă puternice controverse și suferă de imprecizie conceptuală. Analiza facilă de ziar, reflectând goana după senzational, nesfârșite statistici și clasamente sau, în notă extremă, tonuri apocaliptice, vestind sfârșitul lumii așa cum o știam și ridicarea amenințătoare a unei superputeri sunt materia din care se alcătuieste un discurs simplificat despre globalizare, cel care impune adesea conștiinței publicului clișee atotputernice a căror forță de perpetuare o întrece pe cea a adevărului. Privită prin această oglindă deformatoare, realitatea însăși pare să evolueze pe coordonate simplificate, care să corespundă schemelor impuse deja conștiinței. Punerea corectă a accentelor în acest discurs și întoarcerea lui în zona academică pot oferi consistență ideilor.

Acesta este și sensul expunerii din paginile următoare. Prea adesea e anunțat sfârșitul statului-națiune, prea adesea se proclamă pregnanța culturii globale omogene. Discutarea limitelor unor astfel de idei și trasarea granițelor între realitate și potențialitate sunt două acțiuni necesare.

Mulți cercetători văd în globalizare procesul prin care granițele statului-națiune se desfac sub presiunea factorilor economici, în primul rând. Statul nu ar mai putea controla fluxurile de capital, bunuri și servicii care, folosindu-se de noile tehnologii de stocare și transportare a informațiilor, ignoră limitele geografice tradiționale. Globalizarea ar echivala cu moartea suveranității și a puterii statului, cu o schimbare dramatică a geografiei, cu o negare a tuturor obișnuințelor mentale despre stat și relevanța sa. Ca în orice revoluție, impunerea acestei noi ordini trebuie să se facă prin ruperea violentă de ordinea anterioară. Această furie a negării cuprinde, pe rând, toate bastioanele puterii trecute: statul e neputincios, pârgurile sale legislative și instituționale stricate, puterea simbolică nulă. Pe ruinele acestei orânduiri care

a încetat să fie relevantă se ridică o realitate nouă, în fapt o reflectare în oglindă, cu semn schimbat, a fostei ordini: alianțele supranaționale înlocuiesc statul, mecanismele pieții globale, mai puternice decât ale statului, dau naștere unor noi instituții, constrânse de alte legi, atașamentul indivizilor merge spre o guvernare care valorizează mai adesea individul și drepturile sale decât comunitatea.

1.1 Dezbaterile privind globalizarea, între controversă și construcție ideologică

Teoreticienii procesului de globalizare aleg adesea să își prezinte argumentele în notă extremă, anunțând instaurarea unei epoci distincte, fără precedent în istorie (ca hiperglobaliștii) sau negând globalizării rolul de element transformator al epocii contemporane (ca scepticii).

În timp ce hiperglobaliștii anunță întărirea puterii instituțiilor de guvernare globală, importanța crescândă a piețelor globale și apariția stutului-regiune supus legilor economice, pentru scepticii ca Hirst și Thompson globalizarea e doar un „Brideshead Revisited“, cu precedente istorice vizibile (ca epoca Etalonului-Aur). Comparând situația actuală cu idealul economiei mondiale integrate, scepticii refuză contemporaneității privilegiul de a adăposti un proces nou. Departate de a fi neputincioase, guvernele ar avea rol de reglementare a fluxurilor economice transnaționale.

Transformatiștii recunosc globalizării rolul de forță revoluționară, de restructurare a realității. Și ordinea mondială, și societatea în ansamblu sunt supuse acestei redefiniri. Teritoriul își pierde din relevanță, pe măsură ce activitățile economice sunt crescând transnaționale. Rolul statului nu este negat sau exaltat — el suferă o transformare. Statele nu sunt actori unici în plan internațional și nici nu au întreaga putere. Suveranitatea e negociată, un proces care are consecințe asupra poziției statului ca autoritate politică.

Imprecizia metodologică și conceptuală ce caracterizează dezbaterile despre globalizare pornește de la însăși definirea conceptului, peste care se suprapun termenii *internaționalizare*, *liberalizare*, *universalizare* și *occidentalizare*. Jan Aart Scholte argumentează importanța calificării realității contemporane printr-un termen distinct, arătând că ceilalți sunt fie cantonați

în istorie (ca cel de *liberalizare*, care descrie relațiile comerciale și financiare între unele state în a doua jumătate a secolului al XIX-lea), fie invocă alte fenomene (ca termenul *occidentalizare*, care aduce aproape teza imperialismului).

Scholte propune ca trăsătură fundamentală a globalizării deterritorializarea, „creșterea relațiilor <suprateritoriale> dintre oameni”¹, „o schimbare în natura spațiului social”², ceea ce implică schimbări în chiar construcția identității³. Deterritorializarea nu echivalează cu o emancipare totală de spațiu, în parte pentru că globalizarea însăși e un proces în afirmare, care poate fi calificat drept fenomen distinct în măsura în care *se depărtează* de spațiu.

Paralel cu procesul de deterritorializare *relativă* a vieții sociale, asistăm și la mișcarea inversă, de *reteritorializare* (evidentă în spargerea unor state în unități mai mici). Interconexiunile peste timp și spațiu sunt însoțite și de *transformări locale*⁴. Globalizarea nu e o reducere a geografiei sociale, ci, dimpotrivă, o extindere a sa: „Schimbarea de la geografia tri-dimensională (longitudine, latitudine și altitudine) la spațiul în patru dimensiuni (acestea trei plus globalitatea) schimbă fundamental harta relațiilor sociale”⁵.

Polaritatea global-local poate fi resimțită ca tensiune, dar una unificatoare: globalizarea și localizarea sunt mișcări — una, de adaptare, cealaltă, de apărare în fața schimbărilor din lumea contemporană. Termenul „glocalizare”, propus de Roland Robertson, surprinde tocmai această unitate între tendințe contrare.

Alte surse de controversă încurajează prelungirea impreciziei care guvernează discuția despre globalizare: *conceptualizarea* (evoluția lumii contemporane e interpretată fie ca un proces spre o stare finală ideală, fie ca un proces neliniar); *cauzalitatea*; *periodizarea*; *impactul* globalizării asupra statului; *trajectoriile* globalizării.

¹ Jan Aart Scholte, „What is Global about Globalization”, în David Held, Anthony McGrew (eds.), *The Global Transformations Reader: An Introduction to the Globalization Debate*, Polity Press, Cambridge, 2000/2003, p. 85.

² Jan Aart Scholte, *Globalization. A Critical Introduction*, Palgrave Macmillan, London, 2000, p. 59.

³ *Ibidem*, p. 60.

⁴ Anthony Giddens, „The Globalizing of Modernity”, în David Held, Anthony McGrew (eds.), *op. cit.*, p. 60.

⁵ Jan Aart Scholte, 2003, *op.cit.*, p. 90.

Cadrul analitic propus de Held *et al.* poate să ofere consistență unei definiții a globalizării. Spațial și temporal, globalizarea e un fenomen distinct. „Globalizarea poate fi localizată într-un continuum, alături de local, național și regional”⁶. *Întinderea* activităților dincolo de granițe, *intensificarea* interconectării, *grăbirea* proceselor de interacțiune cu consecință în planul *impactului* asupra realității sunt elemente care caracterizează globalizarea. Aceasta este atunci „un proces (sau un set de procese) care întruchipează o transformare în organizarea spațială a relațiilor și tranzacțiilor sociale — analizate în termenii extensiunii, intensității, vitezei și impactului lor — generând fluxuri și rețele transcontinentale sau interregionale de activitate, interacțiune și exercitare a puterii”⁷.

Actorii globalizării discern patru tipuri diferite de impact: *decizional* (în ce măsură opțiunile politice sunt determinate de globalizare), *instituțional* (căile prin care aceste opțiuni își găsesc loc pe agendele politice), *distributiv* (felul în care se împarte puterea și averea) și *structural* (consecințe în plan social). Celor patru dimensiuni spațio-temporale (extensiunea rețelelor, intensitatea interconectării, viteza fluxurilor și propensiunea de impact a interconectării) li se adaugă patru dimensiuni organizaționale: *infrastructuri* (necesare pentru susținerea rețelelor), *instituționalizarea* rețelelor și fluxurilor, *stratificarea* (distribuția puterii) și *modurile de interacțiune*.

Cadrul analitic conturat pe aceste coordonate permite alcătuirea unei tipologii a globalizării: tipul 1, numit globalizare densă (*thick globalization*), caracterizat prin extensiune ridicată, intensitate ridicată, viteză ridicată și impact ridicat, ar putea fi folosit pentru descrierea epocii imperiilor globale (sf. sec. al XIX-lea) sau a epocii actuale. Tipul 2, globalizarea difuză, are puțină acoperire în planul normelor. Tipul 3, globalizarea expansivă, ar califica epoca expansiunii coloniale, în care rețelele s-au dezvoltat cu impact mare. Al patrulea tip, globalizarea lipsită de

⁶ David Held, Anthony McGrew, David Goldblatt, Jonathan Perraton, *Transformări globale. Politică, economie și cultură*, Editura Polirom, Iași, traducerea de Ramona-Elena Lupășcu, Adriana Ștraub, Mihaela Bordea, Alina-Maria Turcu, 2004, p. 39.

⁷ *Ibidem*, p. 40.

densitate (*thin globalization*), ar fi bine ilustrat de schimburile comerciale de pe Drumul Mătăsii.

Tipologia evidențiază faptul că globalizarea e un set de procese și „nu reflectă o logică lineară simplă, a dezvoltării, și nici nu prefigurează o societate sau o comunitate mondială. În schimb, reflectă apariția rețelilor și a sistemelor de interacțiune și de schimb interregionale”⁸. E caracterizată de procese de structurare (acțiunile individuale se adaugă interacțiunilor între instituții, ONG-uri, state) și de stratificare (ierarhizare). Globalizarea e „un fenomen social diferențiat”⁹, în sensul că procesul e vizibil în domeniul politic, în cel economic, militar, ecologic, cultural, legal, fiecare cu interacțiunile sale specifice (astfel încât patternurile schimbării sunt diferite de la un domeniu la altul). Globalizarea e aterritorială, ea „implică o deterritorializare și o reterritorializare complexă a puterii politice și economice”¹⁰. De exemplu, teritoriul nu mai are relevanță pentru acțiunile unora din firmele transnaționale, dar pe de altă parte se creează forme de cooperare economică regională. O altă trăsătură distinctă e că „globalizarea implică structurarea și restructurarea relațiilor de putere la distanță”¹¹ — între subiectul și obiectul exercitării puterii există distanță.

Schimbările aduse de globalizarea „densă” se reflectă pe trei paliere: densitatea rețelilor, viteza instituțională și participarea transnațională¹². Creșterea rețelilor de interdependență presupune nu doar mai multe puncte de conexiune în rețea, ci și o creștere a interdependenței *în adâncime*, astfel încât efectele unor evenimente de pe o dimensiune reverberază în alte părți ale rețelei, pe alte dimensiuni.

Participarea transnațională a actorilor în rețele ilustrează fenomenul de *interdependență complexă*, un concept folosit inițial de autori în anii '70 pentru a descrie relațiile între țările democratice — de exemplu, relațiile monetare internaționale. Conceptul de interdependență complexă poate fi înțeles mai bine dacă este

⁸ *Ibidem*, p. 51.

⁹ *Idem*.

¹⁰ *Ibidem*, p. 52.

¹¹ *Idem*.

¹² Robert O. Keohane, Joseph S. Nye, Jr., „Globalization: What's New? What's Not? (And So What?)”, în David Held, Anthony McGrew (eds.), *op.cit.*, p. 78

analizat prin contrast cu o altă formulă ideală, realismul. Școala realistă consideră că actorii centrali din sistemul internațional sunt statele; anti-realismul, că actorii trans-naționali capătă importanță. Pentru realști instrumentul relevant e forța militară, pentru anti-realști, manipularea economică și instituțiile internaționale. Dacă în prima interpretare „securitatea reprezintă obiectivul dominant”¹³, în a doua „războiul este obiectivul dominant”¹⁴ (de pildă, relațiile între India și Pakistan ar ilustra punctul de vedere realist, cele dintre Franța și Germania, interdependența complexă).

Stabilirea acestor coordonate de analiză permite atunci discernerea elementelor noi din globalismul contemporan — „interconectări în rețea intensive, sau dense, care au efecte sistemice, adesea neanticipate”¹⁵, creșterea vitezei instituționale și sistemice și apropierea unor zone ale lumii de idealul interdependenței complexe, cu implicarea unor actori numeroși și pe distanțe mari.

Elementele care ar caracteriza atunci globalizarea contemporană: dimensiunea spațio-temporală, dimensiunea organizațională, dimensiunea conjuncturală (confluența lor în toate straturile societății), modalitățile diverse (adăugarea la elementele „tradiționale” militare, politice și economice a elementelor globalizării culturale, ecologice și a patternului migrației), reflexivitatea (conștiința globalizării), occidentalizarea, teritorialitatea (reorganizarea semnificațiilor teritoriului), formele de stat (și răspunsul lor la provocările globalizării), guvernarea democratică¹⁶ îi conduc pe Held *et al.* să numească globalizarea contemporană drept o globalizare „densă”, fără a exclude alte dezvoltări: „[...] câteva posibilități sunt evidente în conjunctura actuală: o trecere către o formă de globalizare mult mai profund reglementată, o formă de globalizare subțire (pe măsură ce protecționismul, regionalismul și naționalismul exclusivist câștigă teren) sau o formă mai sălbatică de globalizare economică neoliberală”¹⁷.

¹³ Joseph S. Nye, Jr, *Descifrarea conflictelor internaționale. Teorie și istorie*, Editura Antet, traducerea Ion Vlădoiu, 2005, p. 191.

¹⁴ *Idem.*

¹⁵ Robert O. Keohane, Joseph S. Nye, Jr., 2003, *op.cit.*, p. 82.

¹⁶ David Held *et al.*, 2004, *op. cit.*, pp. 477-478.

¹⁷ *Ibidem*, p. 484.